

Druga označava klarise, a treća su laici-svjetovnjaci. Iz debla svake grane granaju se potom one manje označene natpisima kongregacija i redova s datumima njihovih početaka dok u dnu slike kleče brojni franjevački sveci koji sade ili drže grane s natpisima. Na samom je lijevom rubu kompozicije umetnut manji prikaz sna Inocenta III, onog pape koji je i odobrio red. Prema legendi sanjao je Lateransku baziliku kako se ruši, a koju svojim leđima pridržava prosjak. U njemu je papa prepoznao Franju kojeg je poslao Bog da obnovi crkvu. Na ovom specifičnom prikazu papinog sna, podno postelje umjesto bazilike prikazana je umanjena inačica stabla. Gornji završni i nebeski dio kompozicije ispunjavaju brojni anđeli u pokretu, koje nadvisuju Bezgrešna i Presveto Trojstvo. Uz raskošnu kompoziciju i likove franjevačkih svetaca i svetica vrlo su važan dio Grafike brojni identifikacijski natpisi koji definiraju manje poznate franjevačke redove i skupine. Ovakvi detaljni podaci će i u kronološkom smislu sigurno biti zanimljivi povjesničarima Reda. U dnu Grafike uočljivi su posebni eksplikacijski i zavjetni natpisi kao i ime umjetnika koji je osmislio i grafički izveo kompoziciju. Oni su na žalost oštećeni pa je njihova obrada i tumačenje u tijeku.

Mr.sc. Zoraida Demori Staničić



nakladnik / Hrvatski restauratorski zavod

za nakladnika / Ferdinand Meder

autori izložbe / Sanja Serhatlić, Samir Serhatlić

tekstovi / Zoraida Demori Staničić, Sanja Serhatlić

organizacija izložbe / Zoraida Demori Staničić, Sanja Serhatlić
Samir Serhatlić, Antonio Blašković

lektura / Nikola Tolja

fotografije / Natalija Vasić, Vlaho Pustić, Antonio Blašković,
Samir Serhatlić

grafičko oblikovanje / Antonio Blašković

tisak panoa i kataloga / Foto Star Dubrovnik

naklada / 300

tiskano u Hrvatskoj 2008.



Restauracija grafike Stablo franjevačkih redova

 HRVATSKI RESTAURATORSKI ZAVOD
RESTAURATORSKI ODJEL DUBROVNIK

Samostan Sv. Frane na Obali i na rubu pučkog predgrađa Velog varoša sudionik je splitske povijesti od svojeg osnutka do danas. Prva crkva posvećena Sv. Feliksu, mučeniku iz Epetiona, današnjeg Stobreča, koja se nalazila na mjestu današnjeg samostana potječe iz 5-6. stoljeća, a svečeve se moći i danas štiju u crkvi. U središtu franjevačkog samostana koji je u 20. stoljeću radikalno izmijenio svoj nekadašnji izgled, nalazi se ranogotički klaustar iz prve polovine 14. stoljeća. Crkva je niz stoljeća bila duhovno središte grada i svojevrzni splitski panteon u kojem su posljednje počivalište odabrali Toma Arhiđakon, Marko Marulić, Ivan Lukačić, Jerolim Kavanjin te Ante Trumbić.

Crkva i samostan Sv. Frane poznati su po nizu umjetnina izuzetne važnosti poput rimskog sarkofaga prelaska preko Crvenog mora ili oslikanog raspela Blaža Jurjeva Trogirana, remek djela kasnogotičkog slikarstva. Niz vrijednih djela slikarstva, skulpture i zlatarstva izloženo je u samostanskoj zbirci sakralne umjetnosti.

Restaurirana grafika s temom stabla franjevačkog reda, koja dosad nije bila poznata, novi je doprinos umjetničkoj baštini Samostana. I njezine je velike dimenzije čine značajnom obzirom da je tehnika grafičke umjetnosti ograničena veličinom matrice; stoga je nastala spajanjem više otisaka koji zajedno tvore složenu i ikonografski slojevitu kompoziciju.

Tema stabla franjevačkog reda česta je unutar franjevačke ikonografije: prikazuje strukturu i evoluciju Reda kroz povijest. Splitska je kompozicija u odnosu na poznate primjere u vremenskom rasponu od 15. do 20. stoljeća složenija. Prikazuje serafskog oca koji primajući stigme sadi razgranato stablo s tri osnovne široke grane reda: temeljna i najčvršća grana obuhvaća opservante, konventualce i kapucine koji se međusobno pravno razgranavaju tek 1619. godine.

Konzervacija i restauracija Grafike

Grafika Stablo franjevačkih redova, nepoznatog autora iz 17. st.; dimenzija 173 x 125,5 cm, slučajno je pronađena u samostanu Sv. Frane na Obali u Splitu. Stanje umjetnine bilo je veoma loše i zahtijevalo je hitnu restauratorsku intervenciju. Bila je nagušvana, prašnjava i vlažna.

Grafika je u restauratorsku radionicu HRZ-a u Dubrovniku donesena krajem 2006. te je samo mehanički čišćena; napravljene su analize te adekvatno pohranjena. Tijekom 2007. restaurirali su je Sanja i Samir Serhatlić, a 2008.g. vraćena je u Splitsku radionicu HRZ-a gdje je Alen Škomrlj napravio ukrasni okvir.

Opis zatečenog stanja

Grafika je sastavljena od osam listova, podlijepljena na platno, a kasnije i na smeđi papir loše kvalitete.

Ručno rađeni papir na kojem je grafički prikaz i platno istrošeni su. Uz donji rub Grafike toliko da se papir pretvara u prah. Papir je jako požutio i krt je što upućuje na prisutnost kiselina koje su penetrirale iz platna i smeđeg papira na koji je podlijepljena. Dijelovi koji su bili izloženi atmosferalijama bili su u lošijem stanju, a boja izloženog papira bila je tamnija. Vidljiva su oštećenja od vlage; veliki je broj vodenih mrlja na cijeloj površini, a najveća je lijevo od velikog stabla središnje palme. Izmet muha je na cijeloj površini Grafike; najviše uz desni rub.

Grafički listovi bili su presavijeni, što je rezultiralo velikim brojem pregiba, poderotina i pukotina koje su bile jako vidljive tek kod propuštenog svjetla.

Neki dijelovi grafičkog lista nedostaju. Najveći nedostaci su desno kod prikaza palme i dolje lijevo, gdje je vidljiv i popravak. Taj je dio premazan tutkalom. Nažalost, upravo zbog tog nedostatka nije moguće pročitati ime autora Grafike.



Izvedeni konzervatorsko - restauratorski zahvati

Prije početka konzervatorsko - restauratorskih zahvata Grafika je detaljno fotografirana jer zbog njezine veličine i stanja na terenu to nije bilo moguće.

Površinske nečisti uklonjene su mekom gumom i četkom. Tvr dokornija nečist i izmet od muha odstranjena je mehanički, sa skalpelom.

Analize su detaljno provedene: pH 5 je ukazao na prisustvo kiselina. Test postojanosti tiskarske boje dokazao je netopivost u vodi i etilnom alkoholu. Analiziralo se i ljepilo na poleđini pomoću joda u kalijevu jodidu te je, dokazano prisustvo škrobnog ljepila između originalnog papira i platna, dok je smeđi natron - papir bio zalijepljen tutkalom koje je na nekim mjestim probilo kroz sve slojeve i izašlo na lice Grafike. Ova je kombinacija ljepila uvelike otežala uklanjanje platna i papira s poleđine Grafike i produžilo vrijeme rada u ovoj fazi restauracije.

Da bi se olakšalo skidanje papira i platna s poleđine; odvajanje osam dijelova Grafike te zaštitilo lice Grafike učinjen je „facing“ tankim japan - papirom Tengujo 9 g/m² i 2% - tnim metil - celuloznim ljepilom. Poleđina je očišćena od ljepila uporabom tople i hladne pare ultrasoničnog ovlaživača, a koristila se i tehnika zagrijavanja peglicom preko vlažne bugačice. Uobičajeno je da se svi dijelovi grafike kod mokrih tretmana tretiraju zajedno, da bi bili jednako izloženi djelovanju vode i etilnog alkohola te da ne bi došlo do razlike u boji opranih dijelova, ali to je ovdje bilo nemoguće izvesti zbog stanja pojedinih dijelova Grafike, a i njihova nečistoća nije bila ujednačena ni prije tretmana.

Nečistoće, vodene mrlje i dio kiselina iz papira kod lošijih dijelova Grafike (dva gornja i dva donja dijela) izvlačene su vlažnim tretmanom na usisnom stolu, dok se kod četiri srednja dijela pristupilo mokrom tretmanu tehnikom plutanja na Pelpor – ploči, a radi boljeg uklanjanja kiselina, ostataka ljepila i mrlja. Neutralizirana je kalcij – hidroksidom, prskanjem s lica i naličja. Bijeljenje nije rađeno zbog lošeg stanja papira, iako bi to pridonijelo boljem vizualnom efektu. No to je manje važno od očuvanja ovog prije svega povijesnog dokumenta.

Faza podlijepljivanja na vakuum stolu japan papirom Usomino i 5% - tnim metil celuloznim ljepilom urađena je posebno na svakom dijelu Grafike. Nakon što je podlijepljena, Grafika se sušila prirodnim putem.

Veliki broj poderotina i nedostataka papira ispunjeno je europskim papirom Griffen Mill odgovarajuće boje i debljine. Oblik nedostataka se na rasvjetnom stolu pomoću oštре igle urezivao na papir, odvojio i zaljepio na Grafiku metil - celuloznim ljepilom Thylose MH 300 P.

Veoma važna i nadasve zahtjevna faza bilo je vraćanje Grafike na podokvir. Izgled rubova Grafike upućivao je na to da je nekada bila zategnuta na podokvir; stoga se i pristupilo ovoj fazi. Naručen je drveni podokvir odgovarajuće dimenzije na koji je zategnuto pripremljeno laneno platno. Mješavinom PVA i metil - celuloznog ljepila na platno je nalijepljen japan-papir. Vodilo se računa da ne ostanu debeli spojevi pa je papir prethodno odrezan „vodenim rezom“. Kada se sve to osušilo i zateglo, japan- papir je premazivan 5%-tnim metil - celuloznim ljepilom, a na njega je spuštан jedan po jedan navlašeni dio Grafike, obrnutim redom od odvajanja. Kada se Grafika osušila dodano je još nekoliko zakrpa na spojevima, i urađeni retuši pH neutralnom tintom i akvarel bojama.

Nakon restauracije Grafika je pohranjena u drveni sanduk i vraćena u Split

Sanja Serhatlić
dipl. konzervator - restaurator

